הלכה · משנה תורה · מפרשים · קובץ על היד החזקה · ספר מדע

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות דעות

רבי נחום טרייביטש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות דעות

רבי נחום טרייביטש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קובץ-על-היד-החזקה-על-משנה-תורה-הלכות-דעות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ו 4
פרק ב 4
הלכה ג 4
הלכה ו 4
פרק ג 5
הלכה א 5
פרק ד 5
הלכה א 5
הלכה ג 5
הלכה ח 5
פרק ה 6
הלכה ד 6
הלכה ו 6
הלכה יא 6
הלכה יב 6
הלכה יג 7
פרק ו 7
הלכה ה 7
הלכה ז 7
הלכה י 9
פרק ז 9
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 10

פרק א

הלכה ו

עיין במורה נבוכים פ"ג ופי"ז:

פרק ב

הלכה ג

ודרך הצדיקים וכו' עלובים ואינם עולבים וכו'. ברייתא שבת פרק ר"ע (דף פ"ח ע"ב):

הלכה ו

אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת כותי וכו'. דגניבת דעת הוא איסור תורה דנפקא ליה מדכתיב לא תגנבו כן הוא שיטת הריטב"א במסכת חולין בשם התוס' וכתבו דאפילו בלאו רעהו וכי כתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו קאי על ולא תכחשו ולא תשקרו. והיינו נמי דכתיב אתנחתא בלא תגנובו. ואע"ג דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב כאן כתיב לא תגנבו סתם כלל הכל. ובתוספתא דב"ק איתא ז' גנבים הם גדול שבכולם הם גונב דעת הבריות ע"ש שזה דעת רבינו אבל יש חולקים דאינו כ"א איסורא דרבנן, ונראה דאפילו לפי הסוברים דמה"ת היינו דוקא במכירה כגון שמוכר לו נבילה במקו' דשחוטה דכיון דיהיב ממון ומטעהו שפיר מקרי גניבה ויש לכוללו תחת סוג גניבת ממון אבל גבי מתנה דג"כ אסרינן ג"ד ודאי דאינו אלא מדרבנן ומה"ט נראה שיטת הסוברים דלא אסרינן גנ"ד כ"א במכירה אבל לא במתנה וכ"כ הרשב"א וכ"נ משיטת רבינו דהרי גבי מכירה שינה הלשון ואח"כ באינך כתב ולא יסרב בחבירו משמע דהנך דוקא בחבירו אסור. ותמהני עמ"ש ביש"ש פג"ה הל' י"ט וז"ל ולא חיישינן לגניבת דעת גבי כותי כ"א במכר אבל לא במתנה. ולא נראה שהרי הרי"ף וסמ"ג כתבו סתמא דאסור לגנוב דעת א"י כמו בישראל וכ"כ רבינו להדיא שכל גנ"ד המוזכר בהלכה אסור אפילו לכותי ע"כ, ולא ידעתי מנ"ל דרבינו סבר הכי הרי מדיוק לשונו משמע להיפך אלא באמת לדינא נכון הדבר שכל גניבת דעת אסור אפילו בכותי, וגם רבינו דעתו כן ולא העתיק אלא לשון התלמוד דתניא חבירו דעיקר תקנתא דעבדי רבנן אבל לדינא אסור לגנוב דעת הבריות דכ"ע:

פרק ג

הלכה א

כך אמרו חכמים לא דייך מ"ש התורה וכו'. כתב במ"ע ירושלמי פ"ז דנדרים וט"ס הוא וצ"ל פ"ט הל' א':

פרק ד

הלכה א

ואל ישהה נקביו אפילו רגע אחד. הוא מדרך בריאת הגוף אבל איסור נמי איכא כמ"ש רבינו פי"ז מהל' מ"א הל' ל"א דעובר משום בל תשקצו והוא מימרא מפורש במס' מכות דף ט"ז ע"ב וכ"ה בא"ח סימן ד' ועיין יו"ד סי' קט"ז בב"י מסופק בהא דאמרינן משום בל תשקצו אי איסורא בעלמא היא או איסור דאורייתא ואעפ"כ אין לוקין כ"א מכות מרדות כמו ח"ש ועיין ריטב"א מכות שם ועיין בקרית ספר פ"ג מהל' שחיטה ועיין י"ד סי' י"ג בתבואות שור שהאריך בזה הכלל:

הלכה ג

וכל המטייל אחר אכילתו וכו'. כתב הרב ד"ע אבל הילוך לאט לאט הוא טוב מאוד מהנהגת הבריאות, ועיין שבת דף מ"א ע"א אכל ולא הלך ארבע אמות אכילתו מרקבת, ועיין ב"מ דף קי"ג ע"ב מאן דאכל ולא מסגי ארבעי גרמידי לית ליה אסותא. ועיין בס' לשון חכמים מה שהעתיק בפרק זה מס' אוצר החיים להרופא הגדול פירש דברי רבינו דברים יקרים ותמצא נחת כדאמרינן שבת דף פ"ב כ"ש זיל לגביה דהוא עסיק בחייא דברייתא וכו':

הלכה ח

חלתית. כתב הרב ד"ע מין זרע אדם. ובס' לשון חכמים כתב הוא מ"ש קאוו"י והוא מין זרע המחמם הגוף שאוכלין אותו בערי הישמעאלים. ועיין פ"ג דעוקצין מ"ה ובנדה נ"א והרע"ב פי' שם אע"פ שריחן רע מ"מ מערבין אותו עם מאכל ועיין בתוי"ט פ"א דטבול יום שהביא בשם רש"י בשבת דלפעמים אוכלין אותו במדינות הקרים, ורבינו לא הביא בפרקים אלו רפואות האמורות בש"ס וכבר כתב הרב ד"ע שכתב הר"ש שאין לנהוג בהן כדי שלא יהרהר אחר חז"ל:

פרק ה

הלכה ד

ולא בסוף הלילה כשהוא רעב אלא באמצע הלילה. טעם רבינו פה הוא מדרך רפואה וטעם התוס' משום הרהור אשה אחרת כמ"ש בהג"מ, כ' הישׁ"ש ב"ק פ"ז סי' מ"ג הביאו המ"א סי' ר"מ אות כ' שאין זה אלא לפרושים או למי שלבו נוקפו שיהרהר באחרת ע"ש במג"א לדינא:

הלכה ו

ואם נפנה אחורי הגדר. בכ"מ האריך כאן לפרש שיטת רבינו והחולקים וכ"ה בב"י א"ח סי' ג' ואעתיק לך פה מ"ש בחידושי למס' ברכות דף ס"ב ע"א רש"י ד"ה ר"א לא גרסינן הכא, הכוונה בזה אי גרסינן הכא ר"א בפ"ע אמרו ר"א זאת א"כ חולק עם עולא והלכתא כר"א ואי לא גרסינן הכא אלא בשינויא דאיסי א"כ הלכתא כעולא ובהך מילתא דפסקו כר"א כתב הב"ח ראיה מעובדא דרבא דסבר ליה כוותיה, ול"נ דהא אמרינן רבא ביממא הרחיק ש"מ דהאי עובדא בלילה הוי והא דנקטו מלתא דר"א לחצאין מדחזינן דר"א מוציא לשנא דעלמא מפשטן ולא רצה לשנויי בטהרות הקילו דהא מוכרחין ברישא דמתניתן והאי סברא ש"מ דר"א גופא סובר בהא כעולא וא"צ כלל לומר דבטהרות הקילו. ועיין שם במתני' ברע"ב שכתב דמיירי בקטנים וכו' וא"ח שמא יגעו בטומאה ע"ש. וקשה טובא לפי זה דא"כ אמאי צריך לשנויי בטהרות הקילו דהא מרישא לא קשה כלל הא בקטנים לא איכפת באדם רואה. ונראה דקשה ליה להרע"ב לר"א דלא ניחא ליה בשינויא דטהרות הקילו וא"כ מה יענה לרישא דמתניתין, א"ו דר"א פי' ממתני' בגדולים ההולכים עם הקטנים אבל בסיפא ודאי קשה והוכרח ר"א לפרושי וצ"ע:

הלכה יא

דרך בעלי דעה וכו'. עיין דרשות מהראנ"ח פ' שופטים:

הלכה יב

ואסור לו לאדם להפקיר כל נכסיו. ועיין בכ"מ שכתב מהך דערכין ואם החרים אינם מוחרמים וכו' אבל לא קי"ל בזה כר"א כמ"ש רבינו פ"ו מהל' ערכין הל' ב' דבדיעבד מוחרמים ומ"מ שפיר למד רבינו כאן דלכתחילה ודאי איסורא איכא ואם עושה כן בשביל בניו שאינם הולכים בדרך ישרה למען שלא יזכה בנכסיו ש"ד וכן משמע בעובדא דשבת קכ"ז ע"ב:

הלכה יג

מו"מ של ת"ח באמת ואמונה וכו'. ובכל אדם הדין נאמר שלא יהא אדם אחד בפה ואחד בלב כמ"ש רבינו בפ"ב. וע"ש בפ"ח שכתב דיצא זה מהא דר"ג פ' תפלת השחר דהכריז כל ת"ח שאין תוכו כברו וכו' ובס' ברכי יוסף א"ח סי' קנ"ו תמה עליו ע"ש. ועיין ב"מ דף מ"ט ריב"י אומר מה ת"ל הן צדק שיהיה הן שלך צדק ולאו שלך צדק ואוקמא אביי שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב וכתב שם בס' ברכי יוסף דמשמע מדברי רש"י פ' הכותב דדרשא גמורה היא ומדאורייתא:

פרק ו

הלכה ה

כל השונא אחד מישראל וכו'. כתב בהג"מ אבל אדם רשע מותר לשנאותו שאינו מקבל תוכחה שנאמר יראת ה' שנאת רע ואומר הלא משנאיך ה' אשנא ע"כ. שכן מדרך האוהב הגמור העובד ה' וסיפא דקרא ובתקוממיך אתקוטט הוא פי' התנהגות דמתחלה צריך להתווכח עמהם ולהוכיחם על פניהם ולדבר על לבם דברי כבושים עד שיעור דמפרש רבינו פה ואמר תכלית שנאה שנאתים אם כבר עשיתי את שלי ולאויבים היו לי שחרפוהו וגדפוהו ולא אבו שמוע ובדרוש הארכתי. ומ"ש רבינו ויאמר איני שומע כתב בהגהות מהרי"פ דיותר נכון הגירסא שיש בדפוסים אחרים אני שומע והוא"ו דויאמר הוא במקום או וה"פ עד וכו' או יאמר לו אני שומע:

הלכה ז

שנאמר הוכח תוכיח וכו'. המל"מ האריך כאן בבקיאות במלות כפולות אם תלוי בפלוגתא דדברה תורה כלשון בנ"א. ועיין ברא"ם פ' בא בקרא דבשל מבושל דדרשו לרבות שאר משקין דאל"כ תרתי למ"ל. וכה"ג דרשינן העניק תעניק ואין לומר ד"ת כלשון בנ"א אלא היכא דמוכחא קרא אבל היכא דלא מוכחי קרא לא וכ"ש הכא שהאחד שם והאחד פעל ואינו דומה להעניק תעניק ששניהם פעלים ונופל בו דברה תורה כלשון בנ"א אבל הכא אינו אלא לדרשא והיא כסברת התוס' שהביא המש"ל. וצע"ג דברי הרא"ם דבירושלמי ספ"ב דפסחים אמרינן על דרשא דבשל מבושל כר"י פי' דדרש כפולים אבל לר"ע דסבר ד"ת כלשון בנ"א מנ"ל נ"ל מדרשא אחריתא הרי להדיא דגם דרשא דבשל מבושל תליא בפלוגתא דד"ת כלשון בנ"א, ואין לומר דמוכח מתלמודא דידן דלא כירושלמי דהרי מקשה הגמ' פסחים דף מ"א ע"ב ורבנן האי בשל מבושל מאי עבדי ליה ומאי קושיא דלמא סברי כמ"ד ד"ת כלב"א, זה אינו דהא י"ל דלא רצה

הגמרא לשנויי דרבנן ס"ל דלא כהלכתא דאנן קיימא לן דדרשינן לשון כפול. וא"ל דיש לפרש דברי הירושלמי הכי עד כדון כר"ע, פי' זו הוא לשיטת ר"ע דדריש הכא כר"י כו' פירוש אבל לר"י שמענא דדריש מדרשא אחרת מק"ו ואין זה דוחק דהכי אשכחן לשון הירושלמי בפ"ק דיבמות הל' א' עד כדון כר"ע כו' כר"י תניא ר"י מה אחות אשה וכו' וע"ש בפי' פני משה:

ועיין מס' ערכין דף ג' ע"א מת"ל איש איש דברה תורה כלשון בנ"א, וכתב בס' חק נתן שם וצ"ע דהא לא אמרינן ד"ת כלשון בנ"א כ"א בלשון כפול אבל הכא גם איש קמא מיותר, וכתב דגם בזה מצינו ד"ת כלשון בנ"א במס' זבחים דף כ"ח ע"ש ועיין במס' נדה דף ל"ד וצע"ק. ראה זה חדש הוא:

עד שיכהו החוטא. עיין בגמרא וברכי יוסף א"ח סי' תר"ח הביא להקת מפרשים המישבים דברי רבינו שפסק כרב משום דיש לתלות פלוגתא זו אי דרשינן טעמא דקרא דאי דרשינן טעמא דקרא א"כ בנזיפה ודאי דשוב לא ישמע ומ"ד עד הכאה סבר דלא דרשינן טעמא דקרא ואנן קיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, וע"ש שקיהה. וגם אנכי בדרוש ביה"כ פנחס הארכתי ע"פ דברי רבינו שהביא הטור יו"ד סי' ר"מ דהיה אביו רשע מחוייב לכבדו והטור חולק עמו. וכד הוינא טליא אמרתי טעם הרמב"ם משום דלמא הרהר בתשובה כדאמרינן בקידושין ע"מ שאני צדיק אפילו היה רשע ה"ז מקודשת דלמא הרהר בתשובה וכ"ה באה"ע סי' כ"ח ופליגי אחרונים אי גם בדבר שבממון אמרינן הכי ובזה פליגי הטור ורבינו ול"ק על רבינו קושית הטור שם שוב מצאתי בס' באר יעקב שכ"כ בשם בעל או"ת והנאני אף שכתב שם לסתור דבריו בקל יש ליישב להמעיין. ובב"י שם כתב דוקא ברבית אמרינן דאינו מחוייב לכבדו אבל בשאר דברים מחוייב לכבדו. וקצת משמע כדברי ב"י מדקדוק לשון הגמ' שם והנה בסוגית הגמרא דערכין דמקשה למ"ד נזיפה הא כתיב הכאה וכתבו התוס' שם דגם הקושיא סובב למ"ד קללה ומשני אגב חביבותיה יתירא מסר נפשיה טפי. וי"ל היאך רשאי כיון שכבר נפטר ידי מצות תוכחה הא מחוייב בכבוד אב ועיין בהג"מ ודוק. ודוחק לפרש דמסר נפשיה לא פירש שהוכיחו דלא כיון להוכיח כלל ולשיטת הטור ניחא דבדבר זה אינו מחוייב לכבדו כמ"ש יונתן לאביו מה עשה לך למה יומת אבל לשיטת רבינו קשה וע"כ צ"ל דבאמת בזה פליגי דשמואל ור"י סברי דאינו מחוייב לכבדו ורב סבר דמחוייב לכבדו וע"כ צ"ל דמצד הדין מצות תוכחה עד הכאה וכיון דמשמע מסוגית התלמוד דוקא ברבית א"כ שפיר פסק רבינו כרב:

הלכה י

ולאו זה אע"פ שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש. נ"ל פירוש דבריו בהא עונשו מפורש ומזה הטעם אין ב"ד שלמטה עונשין משום דעונשו מפורש, ועיין בספר הנדפס מחדש לאחד מחכמי שאלונקי פני מבין על מס' סנהדרין (דף ל"ב ע"ד) שתמה על זה למה לא ילקה ועיין בהל' עכו"ם פ"ב:

פרק ז

הלכה ג

אמרו חכמים שלש עבירות וכו' ואין לו חלק לעוה"ב וכו'. הכ"מ הראה מקום בפ' יש בערכין דף ט"ו וצ"ע דשם לא מצינו דאין להם חלק לעוה"ב והלא מבואר דלכל ישראל יש חלק לעוה"ב ואין לך דבר שאינו מועיל תשובה וכמ"ש רבינו פ"ג מהל' תשובה הל' ה' ו', אמנם דברי רבינו מבוארים ע"פ מה דגרסינן בירושלמי מס' פאה פ"א ד' דברים שהן נפרעים ממנו בעוה"ז וקרן קיימת לו לעוה"ב ואלו הן עבודת כוכבים ג"ע וש"ד עבודת כוכבים מנין כתיב הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה מה ת"ל עונה בה מלמד שהנפש נכרתת ועונה בה, וכתיב אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו וכו', ג"ע מנין ואיך אעשה הרעה הגדולה, ש"ד מנין ויאמר קין גדול עוני מנשוא, ולה"ר גדול מכולן לא אמר גדול ולא גדולה ולא הגדולה אלא גדולות כדכתיב לשון מדברת גדולות וסבר רבינו דודאי יש להן חלק לעוה"ב אבל לא יזכו לזה בסובלן יסורין בעוה"ז ולא יוה"כ מכפר עד שסובלין עונשין גם בעוה"ב ואח"כ זוכין וכ"מ דאמר גדול מהן לה"ר פי' שסובל יותר עונש אבל ודאי תשובה מהני וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב:

הלכה ד

ויש דברים אבק לה"ר. אמרינן במס' ב"ב דאין אדם ניצל וכו'. וכתב רש"א שם א"כ למה יענש כיון שטבע האדם כן וכתב דלא לחנם אמרו מלת אדם דיש לאדם להתבונן בשכלו ולהלך בדרכי ה' תמיד ולכוין מעשיו לעלות במדרגה גדולה כמ"ש רבינו בהל' יסוה"ת שיש לאדם כח לעלות במדרגה גדולה. וזה נראה בפירוש הקרא יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך פי' אם תרצה להיות במדרגה יותר מאדם פרטי ע"י מה תוכל לעשות ע"י שתמיד הוצק חן בשפתותיך דהיינו תורה דדיה ירווך בכל עת כמ"ש רבינו סוף הל' איסורי ביאה שעי"ז ניצל מיצה"ר וזוכה למדרגה גדולה:

הלכה ה

המספר לה"ר בפני חבירו וכו'. כתב הכ"מ בגמ' דערכין דף ט"ו אמר רבא כל מלתא דמתאמרא באפי מריה לית ביה משום לישנא בישא אמר אביי כ"ש חוצפא ולישנא בישא. ויש לתמוה על רבינו למה פסק דלא כרבא ע"כ וע"ש בעין יעקב דגרסינן ר"פ במקום אביי, וגם בלא"ה י"ל דהא התוס' כתב שם ד"ה כל מלתא וכו' דדבר שהוא לקנטר הוי לה"ר והיינו דברי קנטוריא ובזה אפילו רבא מודה והא דלא ביאר רבינו דבנורא בי פלניא דבפניו מותר י"ל דס"ל לרבינו דזה פשוט מסברא דבפניו נראה בכוונתו דלא מכוין ללה"ר כלל ואף אביי לא קאמר כ"ש אלא משום דהיה סברא דרבא בכל לה"ר מיירי דאל"כ מאי קמ"ל פשיטא וע"ז שפיר אקשי, וצע"ק על הכ"מ שלא ירד לזה, ובפירוש כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לא פירש רבינו כפירוש התוס' ע"ש ודו"ק: